

La rumba catalana: panoràmica etnohistòrica i recerca arxivística i documental dels orígens

Bernat Fàbregas

La rumba neix al carrer, filla de Cuba i d'un gitane i sa germana que és l'havanera viu gronxadeta entre mariners
(Gato Perez).

Vaig començar aquesta recerca amb uns objectius prou definits: fer un repàs a la història de la rumba catalana i veure en quin estat de forma es troba avui en dia en la seva dimensió musical. A mesura que em vaig anar endinsant en aquest món, em vaig adonar que els objectius més específics, i a moments també els generals, s'anaven constantment construint i deconstruint. És per aquest motiu que, després d'aquests mesos de recerca, he conclòs titular l'estudi, recerca o investigació com una *Aproximació a la rumba catalana. Història i actualitat*.

Per aquesta raó vaig delimitar els barris del Portal, Gràcia i Hostafrancs, de la ciutat de Barcelona, com a marc geogràfic de l'estudi, ja que són els tres barris que tradicionalment han acollit les comunitats de gitanos catalans que tenim a Barcelona. A partir d'això vaig creure convenient

tractar cada barri particularment, ja que tot i que pel que fa al parentiu hi ha diferents relacions entre les tres comunitats, des del punt de vista musical, que era el que m'interessava, hi havia també tota una sèrie de diferències i col·laboracions entre tots ells que m'eren d'interès especial.

La metodologia que inicialment plantejava era l'observació participant, que va anar prenent la forma concreta d'entrevistes en profunditat als gitanos catalans que vaig tenir l'ocasió de conèixer durant aquests sis mesos de recerca.

D'on surt la rumba?

La història de la **rumba catalana** és, potser, una mica complicada d'explicar, és a dir, a penes es troben documents escrits que expliquin de forma unànime aquest fenomen musical originat a la nostra terra. És, doncs, bàsicament, una història oral el que m'he trobat al llarg d'aquesta investigació. Això ha comportat que, amb les diferents persones que he anat parlant, hagi anat topant amb diferents versions del naixement de la rumba catalana

com a gènere musical. Un exemple clar el trobem quan ens passem pels diferents barris on s'ha practicat i cantat la rumba, és a dir, el barri del Portal, el barri de Gràcia i el d'Hostafrancs. Com especificava al projecte d'aquesta recerca, em proposava fer una panoràmica etnohistòrica sobre la rumba catalana, el seu procés de creació, i veure en quin estat de forma es trobava avui en dia; tot això, a poder ser, explicat per aquells personatges que, o bé l'han creat, o bé l'han vist néixer, o bé l'han practicat al llarg de la seva vida, o que fins i tot avui en dia encara la practiquen. A més, m'interessava veure la perspectiva de futur que tenen les noves generacions de gitanos catalans en l'àmbit musical, molts d'ells fills de *rumberos* catalans que van trobar el seu moment de glòria quan Peret va fer tan popular aquest gènere innovador que és la rumba catalana. Dic innovador, perquè segons els entesos, es tracta de l'única innovació rítmica generada durant tot el segle xx a Europa. I aquesta innovació té un nom: "el ventilador", una tècnica musical que combina el rasqueig de guitarra amb la percussió de la mà sobre la mateixa caixa de la guitarra i que, juntament amb unes bones palmes i uns bongos, conformen l'univers rítmic de la rumba catalana.

Les casualitats van fer que aquest projecte el desenvolupés justament en un any en què s'estaven gestant multitud d'iniciatives entorn la rumba catalana, la majoria de les quals sorgides del barri de Gràcia, amb en Sicus Carbonell al capdavant. Potser és per

això que no hi va haver manera de mantenir una xerrada tranquil·la amb ell perquè m'explicés tot el que anava fent: des de nou disc amb el seu grup, Sabor de Gràcia, la producció del disc dels Patriarcas de la Rumba, els mini documentals de La Rumba Tomba, col·laboracions amb la gent del grup La Troba Kung Fu, de Joan Garriga, i un llarg etcètera. A canvi, em vaig trobar amb tots els *rumberos* del barri del Portal, en especial amb en Peret Reyes, fillol de Peret, rei de la rumba, i amb qui vaig tenir l'oportunitat de conversar tot el que vaig poder sobre l'abans i el després de la rumba catalana, com i quan va néixer, i quin futur li atorgava com a gènere musical.

Més enllà de la música: vivint per rumba

Heus aquí la controvèrsia que em vaig trobar després de mantenir algunes entrevistes en profunditat amb Peret Reyes, i amb el seu germà, en Ramonet, un altre *rumbero*. Per a ells, la rumba catalana és una manera de viure: les coses es fan per rumba, es pensen per rumba; és a dir, és més que un gènere musical, és una manera d'entendre la vida. Però quan els preguntava pel futur de la rumba, em deien que estava condemnada, ja que els seus propis fills ja no tocaven per rumba: es decantaven més pel flamenc, el jazz i la fusió. És en aquesta última on trobaven el major problema, ja que creuen que a causa de la fusió i el ressò que té avui en dia, les noves generacions s'obliden de les seves arrels rumbe-

Taula, guitarra i alegria. Fotografia: Bernat Fàbregas Oliveras (2006).

res. Personalment, em va sorprendre, ja que la rumba catalana neix també de la fusió, tal i com el mateix Peret ho explica a la seva autobiografia.

En definitiva, tothom amb qui vaig tenir l'oportunitat de parlar defensava la rumba catalana a la seva manera i des del seu propi punt de vista, que variava, això sí, depenent del barri de procedència. El que està clar, però, és que la rumba catalana encara camina; potser no igual com quan va néixer, més aviat evolucionada, amb no només gitanos que la toquen, sinó amb tota una sèrie de grups *païos* que l'estan recuperant, com són Gertrudis o La Troba Kung Fu, amb els quals, però, hi col·laboren molts dels gitanos catalans de Barcelona.

Repasant les meves primeres impressions, i després d'haver fet

durant aquests sis mesos la recerca –a cavall entre la història i l'etnografia– de la rumba catalana, aquesta es presenta davant els meus ulls de *paio* no només com una expressió musical festiva –com he llegit per alguna banda que la defineixen– sinó com una manera de viure. Potser sí que té a veure amb l'alegria, perquè així m'ho han demostrat tots aquells *rumberos* amb qui he pogut parlar (em refereixo al fet que tots són de la broma fàcil). Però, al mateix temps, m'han ensenyat a veure la rumba catalana i tot el seu ritual d'una altra manera, des d'una altra òptica.

El cor de la rumba

En el fons, el que canten els rumberos són situacions de la seva vida quotidiana. Algunes

Fusió per rumba: catalana i del Kazakhstan.

Fotografia: Bernat Fàbregas Oliveras (2006).

poden ser molt tràgiques, però cantades per rumba fa que t'ho prenguis d'una altra manera. M'explico. La rumba és alegre, festiva, i de vegades parlen de gent que roba o que mata, però ho fan amb una gràcia que sembla que se'n riguin. I jo dic: no és amb una mica d'alegria la millor manera d'afrontar les penes? És a dir, sense posar-nos massa tràgics, pensant en positiu, que és el que al cap i a la fi ens canten els *rumberos* catalans. Amb això no vull dir que totes les cançons parlin de coses dolentes, de robatoris, de morts, etc, perquè també hi ha la part més romàntica, en què es canten amors i desamors o canten a la família i amics. En aquest àmbit un dels màxims exponents va ser en *Chacho y su piano* o el Bambino.

Aquesta manera d'entendre la vida i tot allò que passa, junt amb el ritme del ventilador, les palmes i els bongos, fan de la rumba cata-

lana un gènere especial; especial perquè ni tan sols el flamenc és capaç d'alegrar-te tant la vida com ho fa la rumba catalana amb les seves cançons. Així, s'entén quan et diuen que ho fan tot per rumba, des d'anar a comprar a fer l'amor: la rumba està i estarà present a la vida d'aquestes comunitats de gitanos catalans en tots els seus aspectes, fins i tot en la religió. Per tant, ja que encara tenim l'oportunitat de veure i escoltar personatges que tant han fet per la creació d'aquest gènere tan nostre, crec que seria bo parar l'orella i escoltar què tenen a dir, i que no passi, com va dir en Yumitus (teclista dels Sabor de Gràcia) un dia del mes de juliol a l'estudi d'enregistrament: "*que acabin tocant la rumba els quatre de sempre*", imitant una frase que, segons va afirmar, deia sempre en Peret.

El projecte, tal i com resa el títol, anava destinat a reconstruir

la història de la rumba catalana a partir de les fonts orals existents a la ciutat de Barcelona, concretament aquelles sorgides dels barris de Gràcia, el Portal i Hostafrancs, tradicionalment barris que han acollit les principals comunitats de gitanos catalans que poblen Barcelona. Aquestes comunitats van ser el niu on van néixer artistes com en Peret o en Pescadilla, considerats els pares de la rumba catalana, i són també, avui en dia, els continuistes musicals d'aquest gènere musical que aquests dos grans artistes tant van popularitzar. En resum, que al llarg de sis mesos vaig aprofundir en el coneixement de la rumba catalana més enllà de la seva expressió musical des de la perspectiva dels seus integrants, especialment els del barri del Portal, vivint, sentint i pensant *per rumba*.